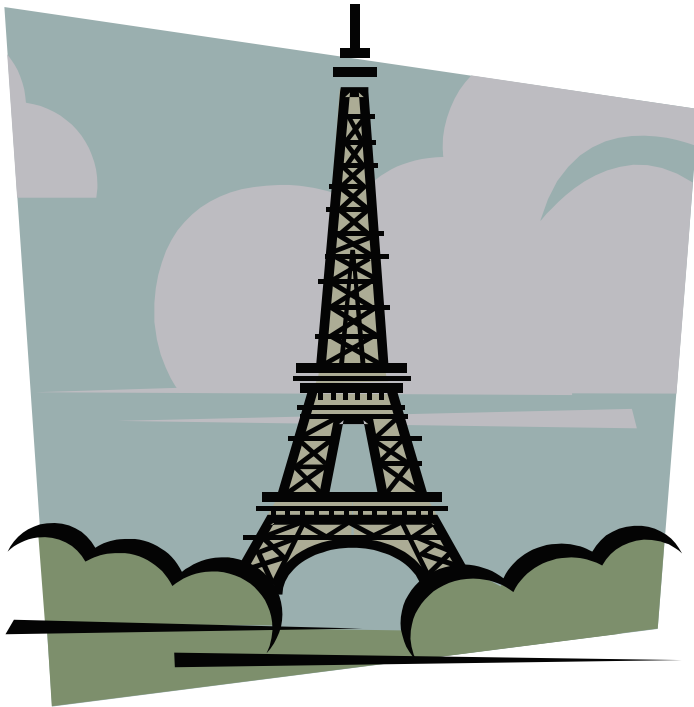

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІЧНИХ КАДРІВ
КАФЕДРА ВИХОВНОЇ РОБОТИ**

Чабан Н.

**Методика вивчення художньої культури
Західноєвропейського культурного регіону
в 11 класі**

ФРАНЦІЯ

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Херсон 2005

ЗМІСТ

Передмова	4
Теоретичний матеріал до уроків	5
План-конспект уроку засвоєння нових знань з теми „Імпресіонізм — напрям у мистецтві останньої третини ХІХ — початку ХХ ст.”	12
План-конспект уроку з теми "Імпресіонізм в музиці. Едіт Піаф — естрадна співачка, майстер французької реалістичної пісні"	24
План-конспект уроку з теми "Імпресіонізм у живописі і скульптурі"	30
Ілюстрації до уроків	33
Список рекомендованої літератури	46

ПЕРЕДМОВА

Розбудова нової держави, реалізація національної програми "Освіта. Україна XXI ст." і викладання шкільного курсу "Художня культура" потребують визначення конкретної мети, завдань, змісту навчання та виховання учительських кадрів, роль яких у розв'язанні цих проблем вирішальна. Саме від рівня професійної підготовки майбутнього вчителя залежить якісне виконання завдань, що постали в системі культурологічної освіти й виховання підростаючого покоління та його переходу до самостійного життя.

Якісна реалізація шкільної програми, зокрема програми із зарубіжної художньої культури (11 клас), неможлива без чіткого науково обґрунтованого планування, підготовки й проведення уроків. Ефективність проведення уроку полягає у всебічному охопленні програмового матеріалу з визначенням тем уроків; кількості годин на їх проведення; питань теорії та історії мистецтва, міжпредметних зв'язків; наочних посібників та ТЗН; дидактичних матеріалів; рекомендованої до уроку літератури; змісту самостійної та практичної роботи, а також у науковому обґрунтуванні нового погляду на традиційний план-конспект уроку, який готує вчитель до кожного заняття.

У запропонованому нами методичному посібнику вміщено матеріали до проведення уроків та безпосередньо плани-конспекти з розділу „Західноєвропейський культурний регіон” в 11 класі.

ТЕОРЕТИЧНИЙ МАТЕРІАЛ ДО УРОКІВ

Безпосередньо історія імпресіонізму охоплює лише 12 років: від першої виставки 1874 р. до восьмої, останньої, в 1886 р. Все почалося з того, що в 1863 р. художники, яких офіційне журі не прийняло на чергову виставку «Салонів», організували свій «Салон знехтуваних». На цій виставці була представлена робота Едуара Мане «Сніданок на траві» (Париж, музей Орсе), що спричинила грандіозний скандал. На картині у незвичній живописній манері були зображені молоді чоловіки, вдягнені у чорні парадні костюми з краватками, й оголені жінки, що вели дружню бесіду. Всі вони природно гармоніювали з пейзажем. Мане звернувся до теми, яка вже звучала в мистецтві.

Італійський художник Джорджоне ще на початку XVI ст. написав картину (дописану Тиціаном) із дуже схожим композиційне сюжетом «Сільський концерт» (одягнені музиканти й оголені жінки блискуче вписані в пейзажне середовище). І хоча Мане більше цікавили проблеми сонячного світла та повітряний простір, поява цієї роботи все ж таки викликала глибоке обурення, неприйняття її пересічним глядачем. Ще полемічнішою була наступна робота художника — «Олімпія» (Сапон 1865 р.), що відбивала його уявлення про ідеал жіночої краси. Мане стає головною фігурою всієї прогресивної художньої інтелігенції Парижа. Навколо нього об'єднуються молоді художники: Клод Моне, Огюст Ренуар, Каміль Піссарро, Едгар Дега, Анрі Тулуз Лотрек, Берта Морізо, Альфред Сіслей, Поль Сезанн та ін. Ці талановиті митці не визнавали офіційних канонів у мистецтві (офіційні художні кола відповідали художникам тим самим, — їх теж не приймали), жадали знайти нові, свіжі форми, особистісне рішення живописних завдань, тому кожний з них обирав свій шлях.

У чому ж секрети художнього методу імпресіоністів? Художники прагнули передати у своїх творах безпосереднє враження від середовища, що їх оточувало, і передовсім від сучасного міста з його рухливим, імпульсивним, різноманітним життям; від пейзажу з його швидкоплинністю, мінливістю, барвистістю. Власне, від французького *impression* — враження і походить назва цього напрямку в мистецтві. Ці враження художники втілювали в картинах, створюючи засобами живопису ілюзію світла та повітря. Вони розклали основні кольори спектра і почали писати чистим кольором, не змішуючи його на палітрі, використовуючи оптичне сприйняття ока, що на певній відстані зливає окремі мазки в єдиний живописний образ.

Імпресіоністи намагалися бути максимально наближеними до того, як той чи інший предмет людина бачить у природі — в усій складній взаємодії зі світлоповітряним середовищем. Розчинивши колір у світлі та повітрі, позбавивши предмети матеріальної форми, імпресіоністи тим самим фактично зруйнували матеріальність світу. Наприклад, у славнозвісній серії лондонських пейзажів Моне ця розчиненість була зумовлена вологістю атмосфери місць, зображуваних художником. Проте у гонитві за враженнями, короткими та гострими, вони природно дійшли того, що картину практично не можна було завершити: враження весь час змінювалися, і зупинити цей процес було неможливо. Картину підмінили етюдом, типове — випадковим, соціальне — фізіологічним, навіть біологічним. У цьому дослідники вбачали слабкість імпресіоністів.

Однак слід нагадати, що саме імпресіоністи вперше вийшли на *пленер* (живопис на відкритому просторі), представили колір в усій його чистоті, в повній силі. Вони володіли високою, досконалою культурою етюду, в якому вражають надзвичайна влучність спостережень, сміливість і несподіваність композиційних рішень. Усе це надзвичайно збагатило мову мистецтва і справило величезний вплив на всі наступні течії, напрями та ідеологічні платформи.

Об'єднуватися імпресіоністи почали, як уже зазначалося, навколо *Едуарда Мане* (1832-1883). Упродовж усього життя він захоплювався видатними колористами Тиціаном, Гойєю, Рубенсом та ін. Загалом Мане відрізнявся від імпресіоністів тим, що не відмовився від широкого мазка, а головне, від узагальненої характеристики; зберіг синтетичність форми і цілісність характерів. Живописець від природи, з тонким відчуттям кольору, він ліпив форму широким, пастозним мазком, могутньою живописною плямою. Найцікавіші роботи: «Аржантей», 1874, Ньйю-Йорк, музей Метрополітен; «Бар у Фолі-Бержер», 1881—1882, Лондон, галерея Інституту Курто. В «Барі...» художник досягає синтезу меланхолії та чарівності життя Монмартра. За спиною чарівної барменши віддзеркалюється зала, заповнена людьми. Всю мінливість життя, побаченого немовбито в одну мить, він відображує ніби в потойбічному ірраціональному баченні: глядач ніби вдивляється в той чи у цей світ, відчуваючи його мерехтливість, плінність, хиткість.

Істинним главою імпресіоністичної школи був *Клод Моне* (1848-1926). Саме в його творчості втілювалося основне завдання цього напрямку живопису —

проблема світла та повітря. Світ Моне з його предметами, що розчиняються в світлоповітряному просторі, невпинно позбавляє їх матеріальності і перетворює на гармонію кольорових плям. Моне десятки разів пише один і той самий мотив, спостерігаючи ефекти освітлення в різні часи доби, року, прагнучи «схопити» одну-єдину і неповторну мить «життя» того чи того предмета або явища. Так з'явилися його знамениті «Стоги», «Руанські собори», «Тополі», «Німфеї», в яких він ставить завдання вловити складну гру світла і взаємодію його з матеріальною поверхнею зображуваного за умови нерухомості останнього. Від знаменитих «Руанських соборів» (усього їх понад 20 версій) у музеї Орсе неможливо відійти. Вони заворожують, змушують вас розчинятися у світлі, у сутінках, у спекоті полудня: міняться, плывуть, дихають, ніби маряться.

Винятково у жанрі пейзажу працював **Каміль Піссарро** (1831-1903). Париж з його околицями під пензлем майстра постає то в бузкових сутінках, то в тумані похмурого ранку, то в синяві зимового дня: «Бульвар Монмартр» (1897), «Сад Тюільрі, туман». У *серіях*, створених Піссарро (на відміну від Моне), по-перше, змінюється кут зору, по-друге, не стоїть завдання передати враження від одного й того ж виду в різний час доби. Палітра Піссарро витонченіша й різноманітніша («Червоні дахи», 1877, Париж, музей Орсе).

У роботах **Альфреда Сіслея** (1839-1899), англійця за походженням, кий все життя прожив у Франції, панів-е місце посідало небо. Він пише всі ⁰¹ Роботи на пленері, з вишуканою "майстерністю передаючи воду, віддзеркалення в ній будинків, дерев, блакиті неба («Повідь у Пор-Марлі», 1876, Руан, Музей красних мистецтв і кераміки). Його пейзажі дуже ліричні й тонкі.

Одним з найчарівніших художників-імпресіоністів був **Огюст Ренуар** (1841—1919). Він мав величезний живописний хист. Здається, що його натхненні твори виконані легко, швидко, ніби жартома, але насправді це зовсім не так. Ренуар був старанним трудівником, його композиції завжди глибоко продумані, в них немає елементу випадковості, який дуже характерний для імпресіоністів у цілому («Мулен де ла Галлетт», 1876, Париж, музей Орсе). Його живописній техніці властива своєрідність: він використовує лесировку (прозорий шар рідкої фарби, що наноситься на полотно, змінюючи кольорові відтінки). Він писав переважно жіночі моделі — портрети та «ню» (оголене тіло). Ренуарові образи побудовані на гармонії чистих, мажорних, радісних поєднань кольорів. Він сприймає людину як частину пейзажу. На відміну від своїх товаришів, Ренуар не відмовляється від зображення людини, намагаючись

перенести принципи, вироблені в пейзажі, на неї.

Милуючись портретами Ренуара, розумієш, що людина, передусім жінка, — найпрекрасніше в загальній гармонії світу. Жінки Ренуара одного яскраво вираженого типу: в них матова шкіра, рожеві щічки, блискучі вологі очі, легке волосся з непокірливим чубчиком, пухкі червоні губи — тип паризької гризетки другої половини XIX ст. їхня чарівність — у ледь помітній усмішці, в тонких відтінках настрою («Дівчина з віялом», 1881; портрет актриси Жанни Самарі, 1877, Москва, Музей образотворчих мистецтв ім. О. Пушкіна; «Парасольки», близько 1879, Лондон, Національна галерея). Пише Ренуар блискуче: важко визначити, наприклад, якого кольору сукня мадам Самарі: вона немовбито зіткана з безлічі відтінків білого, рожевого, перлистого, сірого (саме цей період творчості митця називають «перлистим»). Колір розчиняється в світлоповітряному просторі, фігура огорнута серпанком, що створює відчуття ніжності, свіжості, незвичайної життєвості всього образу. Вражають безкінечні пошуки краси, жіночності, світлоносності оголеного тіла в знаменитих перлинових «Купальницях» Ренуара.

Роботи майстра ще за його життя розкупували найрізноманітніші шанувальники мистецтва. Нині ці полотна можна побачити майже в усіх відомих музеях світу (як в Європі, так і в Америці).

Послідовним імпресіоністом не можна назвати й *Едгара Дега* (1834—1917). Народився художник у родині великого фінансового буржуа, здобув блискучу академічну освіту. Вчився в Школі красних мистецтв у Парижі. Він багато мандрував, особливо Італією, що, безумовно, вплинуло на його ранні роботи. Однак прагнення до реалізму, до відображення дійсності, нових сюжетів привели художника на іподром та за лаштунки театру, де він відкрив для себе чарівний та казковий світ («На перегонах», 1873, Бостон, Музей красних мистецтв; «Проїздка скакових коней», 1880).

Дега із задоволенням спілкувався з Мане, Золя та Сезанном, але ж не поділяв повною мірою їхніх імпресіоністичних концепцій. Він не розумів рабської залежності художника від пленеру, відмовлявся від необхідності ретельного стеження за зміною світла та мінливістю руху. Художник був дуже вимогливим до себе в роботі, виявляв надзвичайну проникливість у переданні мінливості враження — в цьому він був справжнім імпресіоністом. Водночас його творчості притаманні глибина думки, гармонія форм, постійний пошук досконалості. Майстер надавав особливого значення лініям: його точні, швидкі

малюнки виконані впевнено, кожен штрих продуманий, нанесений одним рухом олівця.

Його знамениті танцівниці — ніби зіткані з повітря («Репетиція балету на сцені», 1874, Париж, музей Орсе). Їхні фігурки нагадують барвисті арабески, але художник не забуває, що ці маленькі балерини страшенно змучені монотонними репетиціями — («Танцівниці на репетиції», «Блакитні танцівниці», 1897, Москва, Музей образотворчих мистецтв ім. О. Пушкіна).

Наприкінці життя Дега майже втратив зір. Він відмовився від рисунків та гравюр, працював лише в техніці пастелі. Саме пастельні роботи змусили майстра шукати нових шляхів у реалізації задумів. Колір стає засобом моделювання форми, композиція спрощується, полотна наповнюються тремтливими штрихами насиченого блакитного, рожевого та жовтого кольорів. Так хвороба привела Дега до використання тих прийомів, що стали провідними у творчості художників наступних поколінь, зокрема фовістів.

Мистецтво Дега, постійно оновлюючись, мало величезний вплив на сучасників (Тулуз-Лотрек, Бернар, Больдіні, Боннар та ін.). Більшість творів художника (а їх близько 2000) зберігається у музеї Орсе в Парижі, а також у найвідоміших музеях світу.

За гостротою бачення Е. Дега близька творчість *Анрі Тулуз-Лотрека* (1864—1901). Анрі був дитиною хворобливою. Після двох переломів стегна він захворів на кісткову недугу і був приречений на каліцтво. Незважаючи на це, він обожнював малювання і присвячував цьому заняттю весь свій час. Уже його ранні роботи викликають захоплення ("він малював «портрети» коней, собак і дуже виразні етюди голів). Потім він учиться в Школі красних мистецтв у Парижі, де здобуває блискучу освіту.

Митець працював переважно в графіці й залишив гострі, іноді навіть трагічні за світосприйняттям, частіше прямі в своїй відвертості, що доходять до гротеску і карикатури, образи. Це, як правило, літографії (гравюри на камені), присвячені типажам паризької богемі і паризького «дна». Він робить плакати із зображенням відомих танцівниць, співачок у кабаре, циркачок, «нічних метеликів» Монмартра. Художник зображує веселощі «Мулен де ла Іаллетга» та «Мулен-Ружа» — Парижа («Мулен-Руж. Танець», 1890; «Мулен-Руж», 1892, Чикаго, Художній інститут). Саме Тулуз Лотрек зберіг для нас образ Монмартра кінця XIX століття: зображуючи низькі типажі, куртизанок, він передав нічний, штучний, оманливий, але ж такий яскравий, збуджений і ліричний, майже

казковий світ.

Імпресіоністичний метод був доведений до свого логічного завершення у творчості таких художників, як *Жорж Сера* (1859-1891) та *Поль Сін'як* (1863-1935). Вони намагалися створити наукову теорію кольору, прикласти до мистецтва наукові відкриття в галузі оптики, створювали діаграми, намагаючись дрібними короткими мазками, доведеними до яскравих та чистих за кольором крапок, ніколи не змішуючи їх на палітрі, передавати складний світлоповітряний простір. Звідси й назва останнього етапу імпресіонізму — неоімпресіонізм, чи дивізіонізм (розділення), чи пуантилізм (письмо крапками). Найкращі роботи цих майстрів: Жоржа Сера «Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт», 1886, Чикаго, Художній інститут; Поля Сін'яка «Дамба в Портрійо», 1888, От-терло, музей Крьоллер-Мюллер.

Символом Франції ХХ ст. є Едіт Піаф — співачка, якій чарівна сила, самодостатність голосу, широта духу дали змогу донести до слухачів триумф любові, тугу розлук, складність долі.

За часів Відродження, коли у Франції формувалася національна культура, зародилася світська багатоголоса пісня — *шансон*. Пізніше за французьким терміном *шансоньє* закріпилося значення професійного естрадного співака, який нерідко був автором і музики, і текстів пісень. Творчість французьких шансоньє ХХ ст. *Моріса Шевальє*, *Шарля Азнавура*, *Мірей Матьє*, *Джо Дассена* відома всьому світові. Однак пальму першості тримає неперевершена *Едіт Піаф* — співуче серце Франції. Її незвичайний голос своєю величезною емоційною силою підкоряв мільйони слухачів, зачаровував, викликав захоплення, екстаз, сльози. Він то нагадував говірку, шепіт, то пронизував своєю гучністю величезні зали, досягаючи драматизму оперного звучання.

Послухайте спів цієї великої актриси, і ви відчуєте пульс, дихання Парижа, його естетичну ауру... Саме тут, на тротуарі однієї з вулиць при світлі нічного ліхтаря 19 грудня 1915 р. народилася майбутня співачка. Мати-шансонетка залишила дитину, коли їй було лише два місяці. Батько — вуличний акробат — віддав дочку на виховання бабусі, а потім, коли їй виповнилося вісім років, узяв із собою мандрувати Францією. Тендітна, худенька, вдягнена у лахміття Едіт жалісливими пісеньками завершувала акробатичні виступи батька на площах, у казармах, кабаре, щоб розчулити глядачів на мідяки. Пізніше вона напише у своїх спогадах, що народилася на останній сходинці соціальної драбини, в багні, де немає надій...

Невдовзі вона втекла від батька і змушена була разом з малолітньою сестрою заробляти на хліб, співаючи на вулицях, у кабаре, пізнала ницість і жорстокість злочинського світу. Вона не ходила до школи, не навчалася музики, день у день боролася за існування і співала, співала, співала...

Від загибелі її врятував Луї Лепле, який став її хрещеним батьком, «татом Лепле». Саме він дав Едіт нове прізвище, що стало її сценічним псевдонімом: Піаф, що означає горобець. Незабаром про співачку заговорив увесь Париж, потім — світ. Коли ця маленька негарна жінка в простій чорній сукні виходила на сцену, відбувалося диво: з першими звуками оркестру вона перетворювалася на красуню, драматичну, а інколи навіть трагічну актрису. Вона співала про самотність, про нерозділене кохання, про людей, покалічених долею, але нескорених. Почуття її були справжні, не фальшиві. Її духовна енергія, сила емоцій і пристрастей передавалися слухачам. Едіт Піаф стала зіркою естради першої величини.

Проте шлях її до зірок був складний і тернистий. Усе життя їй дорікали низьким походженням. Однак вона любила людей, для яких співала, і вони, відчуваючи це, обожнювали актрису, пробачаючи їй усе — від скандального минулого до невваженої поведінки і марнотратства. Гонорари гастролюючої зірки сягали 1 мільйона 250 тисяч франків за один виступ! Проте гроші, що швидко пливли до неї, так само швидко танули, адже матеріальний бік життя не мав для неї пріоритетної ваги. Слабке з дитинства здоров'я Едіт підточували життєві потрясіння. Найтяжчим з них стала трагічна загибель у авіакатастрофі її коханого Марселя Сердана, уславленого чемпіона Франції з боксу. Піаф була на межі самогубства. Безнадійно хвора, «підбадьорюючи» себе морфієм, вона продовжувала гастролювати, підписувати довгострокові контракти і ... створювати маленькі шедеври — пісні-сповіді. «Я любила незнайомих людей — мою публіку, для якої я співала, для якої бажала померти на сцені разом з останньою своєю піснею», — згадувала співачка в автобіографічних споминах. Одухотвореність і дикість, величність і невгамовність, людяність і нерозсудливість, експресія і безвілля, сила почуттів і схильність до начебто солодких життєвих примар співіснували у цій неординарній жінці.

Славетна співачка-шансоньє, актриса мюзик-холу, драматичного театру і кіно так і не навчилася грати на фортепіано, навіть не опанувала нотної грамоти. Проте від народження доля подарувала їй абсолютний музичний слух. Створюючи свої пісні, вона одним пальцем підбирала на піаніно мелодії. Вона

не мала освіти і до кінця життя писала з помилками, але її вроджені музичні здібності допомагали відчувати в оркестрі фальшиві ноти, які пропускав навіть диригент. У мистецтві співу Едіт Піаф була неповторною.

У 1963 р. обірвалася остання пісня... Відомий поет Жан Кокто, який залишався вірним другом Едіт упродовж усього життя, не витримав її смерті й помер через кілька годин. Чарівна пташка Франції залишилася в пам'яті нащадків не сіреним «горобчиком», а прекрасним соловейком. Багато співаків зазрили її карколомній кар'єрі і багатству, намагалися копіювати тембр її голосу, наслідувати манеру поведінки, виконавський стиль, але, за словами Едіт, вони не змогли «стати самими собою». Вона вийшла з народу й повернулася до народу: пісні Едіт Піаф продовжують жити, їх співають і слухають не тільки французи, а й усі, хто любить естрадну музику, шукає в ній не лише легку розвагу, а й справжні мистецькі глибини, вічні художні цінності.

ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ ЗАСВОЄННЯ НОВИХ ЗНАТЬ

Тема: Імпресіонізм — напрям у мистецтві останньої третини ХІХ — початку ХХ ст.

Мета: *дидактична* — сприяти засвоєнню знань про імпресіонізм як напрям у мистецтві останньої третини ХІХ — поч. ХХ ст., формувати вміння аналізувати художні твори митців, які працювали в цьому напрямку, і визначати місце їх творів у світовій культурі;

розвиваюча — розвивати увагу, аналітичні здібності, наочно-образне мислення, естетичний смак;

виховна — виховувати почуття прекрасного, здатність цінувати кожную мить людського життя, його неповторність.

Методи: розповідь, пояснення, ілюстрація, усне опитування, самостійна робота, аналіз, узагальнення, зацікавлення, заохочення, зауваження.

Наочні посібники та дидактичні матеріали: репродукції картин Клода Моне:

„Тераса в Сент-Адрессе" (1866), „Руанський собор вранці" (1894), „Руанський собор в променях ранкового сонця" (1894), „Руанський собор вранці. Гармонія в білому" (1894), „Руанський собор в яркому сонячному сьайві" (1894), „Руанський собор в похмуру погоду" (1894), „Руанський собор Фронтальний вид. Гармонія в коричневому" (1894), Едуарда Мане "Жінка з папугою" (1866), „Бар у Фолі-Бержер", П'єра Огюста Ренуара „Портрет актриси Жанни Самарі" (1877) ,

„Дівчина з віялом" (1881), Каміля Пісарро „Бульвар Монмартр вночі" (1897), „Бульвар Монмартр зимовим ранком", (1897), репродукції скульптур О. Родена „Поцілунок" (1886), „Бальзак" (1897), скульптурних груп „Громадяни Кале" (1884-1886), „Ворота пекла" (1880-1917), „Три тіні" (1889).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Клас: 11.

Час: 45 хв.

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент (2 хв.)

Привітання, перевірка присутніх. Перевірка готовності учнів до уроку, перевірка готовності кабінету до уроку.

2. Мотивація уроку (3 хв.)

Повідомляю дітям , що сьогодні на уроці ми починаємо вивчати тему „Франція" і будемо працювати над темою „Імпресіонізм-напрямок у мистецтві останньої третини XIX ст. - початку XX століття".

Тему запишу на дошці, а учні — у зошити.

Розкриваю план уроку:

1. Історія виникнення імпресіонізму як течії в образотворчому мистецтві XIX століття.

2. Секрети художнього методу імпресіоністів. Художники-імпресіоністи та їх твори.

3. Імпресіонізм у скульптурі Огюста Родена.

Дана тема присвячена напрямку , який виник наприкінці XIX століття в капіталістичній Франції і безпосередньо проіснував лише 12 років (саме стільки часу пройшло від першої виставки в 1874 р. до останньої в 1886 р.) і був останнім етапом, що завершає реалістичну лінію розвитку французької художньої культури XIX століття.

Підкреслюю , що сьогодні на уроці учні набудуть знань про виникнення імпресіонізму, про творчість художників-імпресіоністів, уміння аналізувати художні твори митців і визначати їх місце у світовій культурі . Учні також зможуть розвинути такі свої якості як увага, аналітичні здібності, наочно-образне мислення, естетичний смак.

3. Повідомлення нового матеріалу з першого питання. (10 хв.) Методом розповіді повідомляю, що сьогодні творіння художників-імпресіоністів сприймаються нами як частка великого світового мистецтва. Але так було не

завжди. Були часи, коли їх картини не допускались на офіційні виставки, висміювались в пресі, відмовлялись купувати навіть за безцін. Були роки відчаю і нужди. І боротьби за право зображувати світ таким, яким вони його бачили. Знадобилось декілька десятиліть, щоб цей світ зміг зрозуміти і прийняти художню естетику імпресіоністів, побачити себе їх очима.

Згадайте, яким же був той світ, в який на початку 1860-х років увірвався імпресіонізм, наче свіжий вітерець, що несе зміни.

Після соціальних потрясінь кінця XVIII століття, революції у Франції та Америці змінили саму природу західної цивілізації, що не могло не вплинути на роль мистецтва в суспільстві, що стрімко змінюється. Нова епоха - епоха капіталізму, в корні змінила правила і пріоритети. Дворянство і духовенство, основні споживачі мистецтва, переживали не найкращі свої часи. Представники нового класу (буржуа) - які стали замовниками мистецтва, не відрізнялись вишуканим вихованням та освітою, тому орієнтувалися в виборі творів мистецтва на газетних критиків та офіційних експертів. Старі академії мистецтв, хранителі класичних традицій, стали головними арбітрами в питаннях художніх смаків.

Одним з головних оплотів академізму того часу були „виставки сучасного мистецтва“, які проводились під патронатом влади і мали назву Салони (від назви зали в Луврі, де колись придворні живописці демонстрували свої картини).

Звертаю увагу учнів на те, що Салон був єдиним шансом отримати замовника, бути поміченим, зробити кар'єру в мистецтві. Медаль Салону була гарантією професійного успіху. І навпаки, якщо журі нехтувало роботу художника, то це було відлучення від мистецтва.

Коли представлена художником картина йшла в розтин з сталими канонами, в художніх колах це завжди викликало скандал.

Постійні конфлікти Салону з художниками нових поглядів, свідчили про глибинну кризу, яка існувала в мистецтві другої половини XIX століття.

Звертаю увагу учнів на те, що разом із соціальними потрясіннями на мистецтво XIX століття в значній мірі вплинули і наукові відкриття.

1839 рік - Луї Датерр в Парижі і Генрі Фокс Тальбет в Лондоні, незалежно один від одного, демонструють фотографічні апарати. Винахід фотографії звільнив художників від необхідності просто малювати людей, місця, події. Звільнившись від необхідності копіювання природи, багато художників

звернулися до зображення особистого, суб'єктивного, передаванню емоцій на полотні. Фотооб'єктив надав фрагментарний принцип композиції, можливість змінювати кут зйомки підказала художникам нові композиційні рішення принципів нової течії.

1839 рік - хімік Мішель Ежен Шевр'оль вперше оприлюднив пояснення сприйняття кольору людським оком, а також теорію змішування фарб.

1841 рік - американський учений і художник Джон Ренд запатентував винайдені ним олов'яні тюбики для фарб, що сприяло виходу художників на пленер).

Наголошую, що безпосередньо історія імпресіонізму охоплює лише 12 років: від першої виставки 1874 р. до останньої восьмої в 1886 р. Все почалося з того, що в 1863 році художники, яких офіційне журі не прийняло на чергову виставку „Салонів", організували свій „Салон знехтуваних". До речі, цю паралельну виставку особисто підтримав імператор Наполеон III. На цій виставці була представлена робота Едуарда Мане „Сніданок на траві" (Париж, музей Орсе), що спричинила грандіозний скандал. На картині у незвичній живописній манері були зображені молоді чоловіки, вдягнені у чорні парадні костюми з краватками, й оголені жінки, що вели дружню бесіду. Всі вони природно гармоніювали з пейзажем. Мане звернувся до теми, яка вже звучала в мистецтві. Італійський художник Джорджоне ще на початку XVI ст. написав картину (дописану Тиціаном) із дуже схожим композиційне сюжетом „Сільський концерт" (одягнені музиканти й оголені жінки блискуче вписані в пейзажне середовище). І хоча Мане більше цікавили проблеми сонячного світла та повітряний простір, поява цієї роботи все ж таки викликала глибоке обурення, неприйняття її пересічним глядачем. Ще полемічнішою була наступна робота художника - „Олімпія" (Салон, 1865 р.), що відбивала його уявлення про ідеал жіночої краси. Мане стає головною фігурою всієї прогресивної інтелігенції Парижа. Навколо нього об'єднуються молоді художники : Клод Моне, Огюст Ренуар, Каміль Пісарро, Едгар Дега, Анрі Тулуз-Лотрек, Берта Морізо, Альфред Сіслей, Поль Сезанн та ін. Ці талановиті митці не визнавали офіційних канонів у мистецтві (офіційні художні кола відповідали художникам тим самим - їх теж не приймали), жадали знайти нові, свіжі форми, особистісне рішення живописних завдань, тому кожний з них обрав свій шлях.

Даю поняття „імпресіонізм". Наприкінці 60-х років XIX століття у

французькому живописі склався напрям, що суперечив офіційному салонному мистецтву, і був названий художньою критикою „імпресіонізм". Історія цієї назви пов'язана з першою виставкою „Анонімного товариства художників, живописців, скульпторів і граверів", яка відбулася в Парижі у „Салоні знехтуваних" у 1874 році. Серед учасників: К. Моне, О. Ренуар, К. Пісарро, Е. Дега, А. Сіслей. За назвою одного з пейзажів Клода Моне „Враження. Схід сонця", (французькою ітрgezзіоп - враження) критик Луї Леруа в своїй статті назвав концепцію виставки „імпресіонізм", а художників „імпресіоністами". Третя виставка 1877 р. вже офіційно називалась „Виставка імпресіоністів".

Роблю узагальнення і прошу учнів записати у зошити: „Імпресіонізм — напрям у мистецтві останньої третини ХІХ ст.. Сформувався у Франції в наслідок об'єднання групи художників нового напрямку для організації спільних виставок. У 1874 р. у „Салоні знехтуваних" відбулася перша виставка : К. Моне, О. Ренуара, К. Пісарро, Е. Дега, А. Сіслей. За назвою одного з пейзажів К. Моне "Враження. Схід сонця" (impression - враження) критика стала іменувати художників імпресіоністами."

4. Повідомлення нового матеріалу з другого питання. (10 хв.)

У чому ж секрети художнього методу імпресіоністів?

Методом розповіді повідомляю, що художники прагнули передати у своїх творах безпосереднє враження від середовища, що їх оточувало, і передовсім від сучасного міста з його рухливим, імпульсивним, різноманітним життям; від пейзажу з його швидкоплинністю, мінливістю, барвистістю. Ці враження художники втілювали в картинах, створюючи засобами живопису ілюзію світла і повітря. Вони розкладали основні кольори спектра і почали писати чистими кольором, не змішуючи його на палітрі, використовуючи оптичне сприйняття ока, що на певній відстані зливає окремі мазки в єдиний живописний образ. Імпресіоністи намагалися бути максимально наближеними до того, як той чи інший предмет людина бачить у природі - в усій складній взаємодії зі світло повітряним середовищем. Розчинивши колір у світлі на повітрі, позбавивши предмети матеріальної форми, імпресіоністи тим самим фактично зруйнували матеріальність світу. Наприклад, у славнозвісній серії лондонських пейзажів Моне ця розчинність була зумовлена вологістю атмосфери місць, зображуваних художником. Проте у гонитві за враженнями, короткими та гострими, вони природно дійшли того, що картину практично не можна було завершити:

враження весь час змінювалися, і зупинити цей процес було неможливо. Картину підмінили етюдом, типове - випадковим, соціальне - фізіологічним, навіть біологічним. У цьому дослідники вбачали слабкість імпресіоністів.

Даю поняття „пленер” - живопис на відкритому просторі. Нагадую, що однак саме імпресіоністи вперше вийшли на пленер, представили колір в усій його чистоті, в повній силі. Вони володіли високою, досконалою культурою етюду, в якому вражають надзвичайна влучність спостережень, сміливість і несподіваність композиційних рішень. Усе це надзвичайно збагатило мову мистецтва і справило величезний вплив на всі наступні течії, напрями та ідеологічні платформи.

Об'єднуватися імпресіоністи почали, як уже зазначалося, навколо Едуарда Мане (1832-1883). Упродовж усього життя він захоплювався видатними колористами Тиціаном, Гойєю, Рубенсом та ін. Загалом Мане відрізнявся від імпресіоністів тим, що не відмовився від широкого мазка, а головне, від узагальненої характеристики; зберіг синтетичність форми і цілісність характерів. Живописець від природи, з тонким відчуттям кольору, він ліпив форму широким, пастозним мазком,, могутньою живописною плямою. Найцікавіші роботи: „Аджантей” (1874, Нью-Йорк, музей Метрополітен), „Бар у Фолі-Бержер” (1881-1882, Лондон, галерея Інституту Курто). Ілюструю „Бар у Фолі-Бержер”. Звертаю увагу, що в „Барі...” художник досягає синтезу меланхолії та чарівності життя Монмартра. За спиною чарівної бармени відзеркалюється зала, заповнена людьми. Всю мінливість життя, побаченого немовбито в одну мить, він відображує ніби в потойбічному ірраціональному баченні: глядач ніби вдивляється в той чи цей світ, відчуваючи його мерехтливість, плинність, хиткість.

Звертаю увагу, що істинним главою імпресіоністичної школи був Клод Моне (1848-1926). Саме в його творчості втілюється основне завдання цього напрямку живопису - проблема світла та повітря. Ілюструю „Руанські собори” („Руанський собор вранці” (1894), „Руанський собор в променях ранкового сонця” (1894), „Руанський собор вранці. Гармонія в білому” (1894), „Руанський собор в яркому сонячному сьайві” (1894), „Руанський собор в похмуру погоду” (1894), „ Руанський собор Фронтальний вид. Гармонія в коричньовому” (1894)). Ілюстрацію супроводжую розповіддю. Світ Моне з його предметами, що розчиняються в світло-повітряному просторі, невпинно позбавляє їх матеріальності і перетворює на гармонію кольорових плям. Моне десятки разів

пише один і той самий мотив, спостерігаючи ефекти освітлення в різні часи доби, року, прагнучи „схопити" одну-єдину мить „життя" того чи іншого предмета або явища. В своїх знаменитих картинах „Стоги", „Руанські собори", „Тополі", „Німфеї" він ставить завдання вловити складну гру світла і взаємодію його з матеріальною поверхнею зображуваного за умови нерухомості останнього. Від знаменитих „Руанських соборів" (усього їх понад 20 версій) у музеї Орсе неможливо відійти. Вони заворожують, змушують вас розчинятися у світлі, у сутінках, у спекоті полудня: міняться, пливають, дихають, ніби маряться.

Винятково у жанрі пейзажу працював Каміль Пісарро (1831-1903). Ілюструю „Бульвар Монмартр" („Бульвар Монмартр вночі" (1897), „Бульвар Монмартр зимовим ранком", (1897)). Ілюстрацію супроводжую розповіддю. Париж з його околицями під пензлем майстра постає то в бузкових сутінках, то в тумані похмурого ранку, то в синяві зимового дня: „Бульвар Монмартр" (1897), „Сад Тюільрі, туман". Звертаю увагу, що у серіях, створених Пісарро (на відміну від Моне), по-перше, змінюється кут зору, по-друге, не стоїть завдання передати враження від одного й того ж виду в різний час доби. Палітра Пісарро витонченіша і різноманітніша („Червоні дахи", 1877, Париж, музей Орсе).

У роботах Альфреда Сіслея (1839-1899), англійця за походженням, який все життя прожив у Франції, панівне місце посідало небо. Він пише всі свої роботи на пленері, з вишуканою майстерністю передаючи воду, віддзеркалення в ній будинків, дерев, блакиті неба („Повідь у Пор-Марлі", 1876, Руан, Музей красних мистецтв і кераміки). Його пейзажі дуже ліричні й тонкі.

Звертаю увагу, що одним з найчарівніших художників-імпресіоністів був Огюст Ренуар (1841-1919). Він мав величезний живописний хист. Здається, що його натхненні твори виконані легко, швидко, ніби жартома, але насправді це зовсім не так. Ренуар був старанним трудівником, його композиції завжди глибоко продумані, в них немає елемента випадковості, який дуже характерний для імпресіоністів в цілому („Мулен де ла Галлетт", 1876, Париж, музей Орсе). Його живописній техніці властива своєрідність: він використовує лесування (прозорий шар рідкої фарби, що наноситься на полотно, змінюючи кольорові відтінки). Він писав переважно жіночі моделі -портрети та „ню" (оголене тіло). Ренуарові образи побудовані на гармонії чистих, мажорних, радісних поєднань кольорів. Він сприймає людину як частину пейзажу. На відміну від своїх товаришів, Ренуар не відмовляється від зображення людини, намагаючись перенести принципи, вироблені в пейзажі, на неї.

Ілюструю репродукції картин П'єра Огюста Ренуара „Портрет актриси Жанни Самарі" (1877), „Дівчина з віялом" (1881). Ілюстрацію супроводжую розповіддю. Милуючись портретами Ренуара, розумієш, що людина, передусім жінка, - найпрекрасніше в загальній гармонії світу. Методом бесіди з'ясовую: жінок якого типу зображував Ренуар. (Ставлю питання: 1. Як зображував Ренуар такі риси обличчя як очі, щічки, губи? — Як зображував Ренуар шкіру, волосся жінок?) Узагальнюю, жінки Ренуара одного яскраво вираженого типу: в них матова шкіра, рожеві щічки, блискучі вологі очі, легке волосся з непокірливим чубчиком, пухкі червоні губи - тип паризької гризетки другої половини ХІХ століття. Їхня чарівність - у ледь помітній усмішці, в тонких відтінках настрою („Дівчина з віялом", 1881; портрет актриси Жанни Самарі, 1877, Москва, Музей образотворчих мистецтв ім. О.С.Пушкіна; „Парасольки", близько 1879, Лондон, Національна галерея). Пише Ренуар блискуче: важко визначити, наприклад, якого кольору сукня мадам Самарі: вона немовбито зіткана з безлічі відтінків білого, рожевого, перлистого, сірого (саме цей період творчості митця називають „Перлистим"). Колір розчиняється в світло повітряному просторі, фігура огорнута серпанком, що створює відчуття ніжності, свіжості, незвичайної життєвості всього образу. Вражають безкінечні пошуки краси, жіночності, світлоносності оголеного тіла в знаменитих перли нових „Купальницях" Ренуара.

Роботи майстра ще за його життя розкупували найрізноманітніші шанувальники мистецтва. Нині ці полотна можна побачити майже в усіх відомих музеях світу (як в Європі, так і в Америці).

Акцентую увагу, послідовним імпресіоністом не можна назвати й Едгара Дега (1834-1917). Народився художник у родині великого фінансового буржуа, здобув блискучу академічну освіту. Вчився в Школі красних мистецтв у Парижі. Він багато мандрував, особливо Італією, що, безумовно, вплинуло на його ранні роботи. Однак прагнення до реалізму, до відображення дійсності, нових сюжетів привели художника на іподром та за лаштунки театру, де він відкрив для себе чарівний та казковий світ („На перегонах", 1873, Бостон, Музей красних мистецтв; „Поїздка скакових коней", 1880).

Дега із задоволенням спілкувався з Мане, Золя та Сезанном, але ж не поділяв повною мірою їхніх імпресіоністичних концепцій. Він не розумів рабської залежності художника від пленеру, відмовлявся від необхідності ретельного стеження за зміною світла та мінливістю руху. Художник був дуже

вимогливим до себе в роботі, виявляв надзвичайну проникливість у переданні мінливості враження - в цьому він був справжнім імпресіоністом. Водночас його творчості притаманні глибина думки, гармонія форм, постійний пошук досконалості. Майстер надавав особливого значення лініям: його точні, швидкі малюнки виконані впевнено, кожен штрих продуманий, нанесений одним рухом олівця.

Його знамениті танцівниці - ніби зіткані з повітря („Репетиція балету на сцені", 1874, Париж, музей Орсе). Їхні фігурки нагадують барвисті арабески, але художник не забуває, що ці маленькі балерини страшенно змучені монотонними репетиціями - („Танцівниці на репетиції""", „Блакитні танцівниці", 1897, Москва, Музей образотворчих мистецтв ім. О.С.Пушкіна).

Уявіть собі, що наприкінці життя. Дега майже втратив зір. Він відмовився від рисунків та гравюр, працював лише в техніці пастелі. Саме пастельні роботи змусили майстра шукати нових шляхів у реалізації задумів. Колір стає засобом моделювання форми, композиція спрощується, полотна наповнюються тремтливими штрихами насиченого блакитного, рожевого та жовтого кольорів. Так хвороба привела Дега до використання тих прийомів, що стали провідними у творчості художників наступних поколінь, зокрема фовістів.

Мистецтво Дега, постійно оновлюючись, мало величезний вплив на сучасників (Тулуз-Лотрек, Беснар, Болдіні, Боннар та ін.). Більшість творів художника (а їх близько 2000) зберігається в музеї Орсе в Парижі, а також у найвідоміших музеях світу.

Звертаю увагу, що за гостротою бачення Е. Дега близька творчість Анрі Тулуз-Лотрека (1864-1901). Анрі був дитиною хворобливою. Після двох переломів стегна він захворів на кісткову недугу і був приречений на каліцтво. Незважаючи на це, він обожнював малювання і присвячував цьому заняттю весь свій час. Уже його ранні роботи викликають захоплення (він малював „портрети" коней, собак і дуже виразні етюди голів). Потім він учиться в Школі красних мистецтв у Парижі, де здобуває блискучу освіту.

Митець працював переважно в графіці й залишив гострі, іноді навіть трагічні за світосприйняттям, частіше прямі в своїй відвертості, що доходять до гротеску і карикатури, образи. Це, як правило, літографії (гравюри на камені), присвячені типажам паризької богемі і паризького „дна". Він робить плакати із зображенням відомих танцівниць, співачок у кабаре, циркачок, „нічних метеликів" Монмартра. Художник зображує веселощі „Мулен де ла Галетта" та

„Мулен-Ружа" - Парижа („В Мулен-Руж. Танець", 1890; „Мулен-Руж", 1892, Чикаго, Художній інститут). Саме Тулуз-Лотрек зберіг для нас образ Монмартра кінця XIX століття: зображуючи низькі типажі, куртизанок, він передав нічний, штучний, оманливий, але ж такий яскравий, збуджений і ліричний, майже казковий світ.

Звертаю увагу, що імпресіоністичний метод був доведений до свого логічного завершення у творчості таких художників, як Жорж Сера (1859-1891) та Поль Сін'як (1863-1935). Вони намагалися створити наукову теорію кольору, прикласти до мистецтва наукові відкриття в галузі оптики, створювали діаграми, намагаючись дрібними короткими мазками, доведеними до яскравих та чистих за кольором крапок, ніколи не змішуючи їх на палітрі, передавати складний світлоповітряний простір. Звідси й назва останнього етапу імпресіонізму - неоімпресіонізм, чи дивізіонізм (розділення), чи пуантилізм (письмо крапками). Найкращі роботи цих майстрів: Жоржа Сера „Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт", 1886, Чикаго, Художній інститут; Поля Сін'яка „Дамба в Портрійо", 1888, Отгерло, музей Крьоллер-Мюллер.

Узагальнюю, що не дивлячись на те, що остання виставка відбулася у 1886 році, імпресіонізм як художній метод не перестав існувати. Художники продовжували працювати, але вже не було минулого братства, згуртованості, кожний йшов своїм шляхом.

Імпресіонізм як течія не міг залишитись лише у Франції. Подібні пошуки вели художники і в інших країнах (Джеймс Уістер в Англії й Америці, Макс Ліберман і Ловіс Кор'їнт в Німеччині, Константан Коровін та Ігор Грабар в Росії).

Звершивши революцію в розумі сучасників, розкріпачивши його, імпресіоністи таким чином надали поштовху до подальшого розвитку мистецтва і появи нових художніх течій та концепцій. Неоімпресіонізм, постімпресіонізм, фонізм, які народилися на теренах імпресіонізму, в свою чергу дали поштовх до розвитку нових художніх естетик і напрямів.

5. Повідомлення нового матеріалу з третього питання. (8 хв.)

Розгляд третього питання „імпресіонізм у скульптурі Огюста Родена" починаю з того, що учні вже знайомі з творчістю художників-імпресіоністів, та поняття імпресіонізм відносять також до скульптури 1880-1910 рр., якій властиві деякі імпресіоністичні риси - прагнення передавати миттєвий рух, текучість та м'якість форми, пластична ескізність (твори О.Родена, бронзові

статуетки Дега та ін.).

Звертаю увагу, що Роден Рене Франсуа Огюста (1840-1917) французький скульптор, один з родоначальників імпресіонізму в скульптурі. Роден прагнув передати в скульптурі враження повільного, часом болісного народження форм зі стихійної, аморфної матерії силою „духовного пориву". Найбільш відома робота скульптора „Мислитель" (1888), яка наповнена внутрішньою силою і духовною величчю .

Наприкінці XIX ст. Роден створив нову систему пластичного мислення, що оснований на послідовному реалістичному творчому методі. Звершена Роденом революція надала мистецтву творити нові прийоми і художні образи, які можуть вмістити в себе світосприйняття і світовідчуття нової епохи.

Шлях Родена в мистецтві був складним. Він так і не отримав повної професійної освіти, майже двадцять років він вдовольнявся статусом ремісника, виконуючі на замовлення оздоблювальні та декоративні роботи. Всі ці роки він вперто самостійно вивчав мову скульптури. Знайомство з мистецтвом Мікеланджело, який захопив Родена до глибини душі, стало початком розквіту таланта великого французького майстра.

Першими роботами, які Роден виставив, були „Бронзовий вік" (1877) і „Іоанн Хреститель" (1878). Ці твори вразили сучасників принциповою новацією - психологічною виразністю оголеної натури. Роден вважав, що будь-який рух душі в однаковій мірі висловлює себе в рисах обличчя, в русі тіла, в кожному людському м'язі, що змінюється в радості і в скруті: „Груди, руки, ноги - як все це безкінечно! Як багато можна виразити, користуючись лише ними!"

У 1880 році Роден отримує державний замовлення на створення для Музею декоративних мистецтв в Парижі монументальних дверей „Ворота пекла". Ілюструю репродукцію «Ворота пекла». Ілюстрацію супроводжую розповіддю. В цій скульптурній композиції, крім „Божественної комедії" Данте, він використовує поетичні образи Бодлера. Нескінченна череда ідей, постійний пошук самостійних творів, в яких сюжети Данте перемежовувались з мотивами Бодлера та бажанням самого Родена створити цілий світ людських почуттів і страстей. Працюючи над „Воротами пекла", Роден створив понад 200 фігур і композицій.

Особливе місце в мистецтві Родена займав портрет — жанр, що потребує від художника найбільшої проникливості. Цей бік мистецтва майстра включає в себе цілий ряд творів, серед яких - і портрет Камілли Клодель (1883-1884).

Подією стала для Родена робота над пам'ятником Бальзаку (1897), якій він віддав майже десять років. Ілюструю репродукцію пам'ятника Бальзаку. Сам Роден вважав, що саме в цій роботі він досягнув піку своєї майстерності. Коли за цей пам'ятник американські шанувальники запропонували Родени 1 мільйон франків, він не погоджувався, кажучи „Бальзак" залишиться у мене".

Роден надавав велику увагу вивчання природи і класичного мистецтва, та він попереджував про неможливість наслідування. „Великий майстер той, хто дивиться своїми очима на те, що всі бачили, і хто вміє побачити красу в буденних, не зупиняючих уваги речах. А погані художники завжди одягають чужі окуляри".

Узагальнюю, мистецтво Родена, що увібрало в себе риси романтизму і реалізму, імпресіонізму і модерну, патетичного гротеску і експресії, стало відправною крапкою творчих пошуків багатьох наступних поколінь майстрів.

6. Закріплення нового матеріалу (7 хв.)

Методом бесіди перевіряю рівень засвоєння учнями теоретичного матеріалу. Ставлю питання: - Які наукові відкриття XIX ст. мали вплив на мистецтво?

- Коли виник напрям імпресіонізм?
- Чому він має саме таку назву?
- Які особливості художнього методу імпресіоністів?
- Яких видатних художників-імпресіоністів ви знаєте?
- Які найвідоміші їх роботи?
- Які найвідоміші роботи скульптора Огюста Родена ви знаєте?

Для закріплення знань пропоную заповнити таблицю (роки життя задиктую):

Імпресіоністи	Роки життя	Відомі роботи
Едуард Мане	1832-1883	„Сніданок на траві", „Олімпія", „Аржантей", „Бар в Фолі-Бержер"
Клод Моне	1848-1926	„Враження. Схід сонця", „Руанські собори" (20 версій), „Стоги", „Тополі", „НімфеГ"
Огюст Ренуар	1831-1903	„Мулен де ла Галлет", „Портрет актриси Жанни Самарі", „Дівчина з віялом", „Парасольки", „Купальниці"
Каміль Пісарро	1834-1917	„Бульвар Монмартр", „Сад Тюїльрі, туман", „Червоні дахи"
Едгар Дега	1834-1917	„На перегонах", „Поїздка скакових коней", „Репетиція балету на сцені", „Блакитні танцівниці"
Альфред Сіслей	1839-1899	„Повід у Пор-Марлі"

Анрі Тулуз- Лотрек	1864-1801	„Мулен де ла Галетт", „Мулен Руж"
Поль Сін'як	1863-1935	„Дамба в Портрійо"
Жорж Сера	1859-1891	„Недільна прогулянка на острові Гранд-Жатт"
Огюст Роден	1840-1917	скульптури „Поцілунок", „Мислитель", „Іоанн Хреститель", „Бальзак", скульптурні групи „Громадяни Кале", „Врата пекла", „Три тіні"

7. Підведення підсумків (3 хв.)

При підведенні підсумків оцінюють правильність та обсяг усних відповідей учнів, повідомляють оцінки, аналізують допущені у відповідях помилки. Характеризують активність окремих учнів при заповненні таблиці, роблять зауваження пасивним і недисциплінованим учням.

8. Домашнє завдання (2 хв.)

Вивчити тему „Імпресіонізм - нове бачення світу" на стор 61-67 підручника авторів Н.С. Миропольської, Е.В. Белкіної, Л.М. Масол, О.І. Оніщенко „Художня культура світу". На наступному уроці ми будемо робити лабораторну роботу по темі „Імпресіонізм у живописі та скульптурі, аналіз художніх творів", тому вдома додатково підберіть матеріал по цій темі.

Про творчість Родена самостійно підібрати матеріал.

Записують домашнє завдання на дошці, учні в щоденники. Перевіряють, чи записали учні домашнє завдання.

Урок закінчено. До побачення.

ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: "Імпресіонізм в музиці. Едіт Піаф - естрадна співачка, майстер французької реалістичної пісні"

Мета: *дидактична* - формувати знання про творчість композитора Клода Дебюсі, про творчість естрадної співачки, майстра французької реалістичної пісні - Едіт Піаф, чарівну силу, самодостатність голосу, широту духу та складність долі; уміння здійснювати аналіз відомих творів митця, характеризувати їх роль і визначати місце у світовій культурі.

розвиваюча - розвивати аналітичне мислення, уважність, пізнавальні здібності.

виховна - виховувати естетичні почуття, почуття прекрасного, здатність цінувати кожен мить людського життя, його неповторність.

Методи: бесіда, пояснення, розповідь, демонстрація, самостійна робота,

зацікавлення, аналіз.

Наочні та дидактичні матеріали: записи музичних творів Клода Дебюссі, записи музичних творів Едіт Піаф (касета).

Тип уроку: засвоєння нових знань.

Клас: 10.

Час: 45 хв.

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент (3 хв.).

Заходжу в клас, вітаюся з учнями, перевіряю присутніх. Звертаю увагу на готовність учнів до уроку, чи витерта дошка, чи є крейда. Перевіряю наочні та дидактичні матеріали.

Звертаюся до учнів із нагадуванням, що на попередньому уроці вони виконували лабораторну роботу з теми "Імпресіонізм в живописі і скульптурі. Аналіз творів". Після уроку розберете свої зошити, я їх перевірила. Повідомляю хто з учнів найкраще справився з роботою, а кому треба більше уваги приділяти домашній підготовці.

2. Мотивація пізнавальної діяльності учнів (3 хв.)

У цій частині уроку повідомляю тему нового матеріалу, сьогодні вона складається з двох частин, які записую на дошці. Пропоную учням записати у зошиті.

Тема уроку: Імпресіонізм в музиці Клода Дебюссі. Едіт Піаф - естрадна співачка, майстер французької реалістичної пісні.

Мотивую діяльність учнів тим, що повідомляю яких знань та умінь вони набудуть на уроці. На уроці у вас буде сформовано знання творчість композитора Клода Дебюссі, та про творчість королеви французької пісні Едіт Піаф, чарівну силу, самодостатність голосу, широту духу та складність долі. Також буде сформовано уміння характеризувати творчість цих двох видатних митців, їх роль і визначати місце у світовій культурі. Ми будемо розвивати аналітичне мислення, уважність, пізнавальні здібності. Прослухаємо музичні записи творів Клода Дебюссі та пісні Едіт Піаф.

3. Повідомлення нового матеріалу (20 хв.).

Розгляд першого питання „імпресіонізм в музиці Клода Дебюссі" починаю з того, що даю поняття „музичний імпресіонізм".

(Наголошую, що ви вже знаєте, що таке імпресіонізм, чому імпресіоністи одержали саме таку назву і які особливості художнього методу імпресіоністів.)

Музичний імпресіонізм — це художній напрям, що сформувався на зламі століть під впливом літературного символізму, зокрема поезії П. Верлена, С. Маларме, П. Луїза, М. Метерлінка. Він мав спільне коріння з французьким живописом тієї бурхливої епохи художніх пошуків і відкриттів, хоча пряму аналогію між ними провести неможливо. В галузі симфонічної і фортепіанної музики було створено програмні твори, образи яких зумовлювалися не конкретними сюжетами, а загальною атмосферою, колоритом гармонії й тембрів.

Звертаю увагу, що імпресіонізм у музиці отримав перше втілення в творчості Клода Дебюссі (1862-1918) - найяскравішої сторінки історії французької музики. Ще в роки навчання у паризькій консерваторії юний музикант дивував учителів даром імпровізації, незалежністю художньо-естетичних поглядів, постійним пошуком незвичайних звукових сполучень, прагненням подолати музичні штампи.

На запрошення російської меценатки Н.Ф. фон Мекк (відомої покровительки П. Чайковського) юний композитор у ролі домашнього піаніста і педагога подорожував містами Європи, що збагатили його життєві й художні враження. На становлення стилю композитора справила вплив музика Росії та народів Сходу — арабська, китайська, індійська. Дебюссі вважав, що композитори недостатньо використовують уроки природи.

Своєрідним маніфестом музичного імпресіонізму стала оркестрова прелюдія „Післяполуденний відпочинок Фавна". В цьому ж стилі написано й оперу „Пелеас і Мелізанда" за драмою М. Метерлінка. Найтонші відтінки людських емоцій, психологізм, вишуканість мелодики і тембрів, виразність гармонії, примхлива ритміка - ось ті риси творчості композитора, які визначили новий напрям у музиці.

К. Дебюссі збагатив фортепіанну палітру. Звертаю увагу, що піаністи-сучасники називали його „аристократом звуку". 24 прелюдії для фортепіано -це своєрідна енциклопедія імпресіоністських образів. Вражає живописність і поетичність назв прелюдій: напівреальних пейзажів - „Сліди на снігу", „Тераса, яку відвідує місячне сяйво", портретів - „Дівчина з волоссям, ніби льон", сценок - „Перервана серенада", художніх або літературних образів - „Дельфійські танцівниці" (грецька назва), „Звуків і ароматів сповнене вечірне повітря".

Ставлю звукозапис твору К. Дебюссі „Місячне сяйво" (5 хв.) (розвиваю увагу, асоціативне мислення, уяву) Прошу уважно прослухати музичний запис з

метою знайти відповіді на питання: 1) які враження викликає ця музика, 2) чи подобається вона, 3) які особливості музики, 4) чим вона відрізняється від класичної музики?

Методом бесіди з'ясовую думки учнів з цих питань. Узагальнюю, музика - це „мова багатозначності", тому прослуховуючи її в кожного в уяві з'являються різні образи, наче ми „прислуховуємося до вітерцю, який пролітає мимо і розповідає нам історію світу". Велика роль мелодичного початку в музикальній тканині творів Дебюссі повністю розчиняється в мелодичній інтонації та навпаки пропитується мелодизмом в такій мірі, що по суті перестає бути гармонією і стає невід'ємною частиною цілої музичної промови композитора.

Узагальнюю, що твори Дебюссі за життя митця завжди викликали ажіотаж і полеміку, проте він визнавав у музиці тільки одного законодавця - „слух", єдине правило - „задоволення". Музичні ідеї видатного французького імпресіоніста надихали художню фантазію багатьох композиторів ХХ ст.. Ідеї і стиль музичного імпресіонізму справили значний вплив на творчість українського композитора, що тривалий час жив у Франції, - Федора Акіменка (1876-1945).

Повідомлення нового матеріалу з другого питання починаю з розповіді.

Звертаю увагу, що символом Франції ХХ ст. є Едіт Піаф — співачка, якій чарівна сила, самодостатність голосу, широта духу дали змогу донести до слухачів тріумф любові, тугу розлук, складність долі.

Даю поняття „шансон", „шансоньє". За часів Відродження, коли у Франції формувалася національна культура, зародилася світська багатоголоса пісня - шансон. Пізніше за французьким терміном шансоньє закріпилося значення професійного естрадного співака, який нерідко був автором і музики, і текстів пісен. Творчість французьких шансоньє ХХ століття Моріса Шевальє, Шарля Ознавура, Мірей Мат'є, Джо Дассена відома всьому світові. Однак пальму першості тримає неперевершена Едіт Піаф — співуче серце Франції. Її незвичайний голос своєю величезною емоційною силою підкоряв мільйони слухачів, зачаровував, викликав захоплення, екстаз, сльози. Він то нагадував своєю гучністю величезні зали, досягаючи драматизму оперного звучання.

Прослухайте уважно спів цієї великої актриси, і ви відчуєте пульс, дихання Парижа, його естетичну ауру... (Прослуховування звукозапису 2-3 хв., розвиваю увагу, уяву.) Методом розповіді продовжую. Саме тут, на тротуарі однієї з вулиць при світлі ліхтаря 19 грудня 1915 року народилася Едіт Гасьон - майбутня співачка. Мати-шансонетка залишила дитину, коли їй було лише два

місяці. Батько - вуличний акробат - віддав дочку на виховання бабусі, а потім, коли їй виповнилося вісім років, узяв із собою мандрувати Францією. Тендітна, худенька, вдягнена у лахміття Едіт жалісливими пісеньками завершувала акробатичні виступи батька на плащах, у казармах, кабаре, щоб розчулити глядачів на мідяки. Пізніше вона напише у своїх спогадах, що народилася на останній сходинці соціальної драбини, в багні, де немає надій...

Невдовзі вона втекла від батька і змушена була разом з малолітньою сестрою заробляти на хліб, співаючі на вулицях, у кабаре, пізнала нищість і жорстокість злодійського світу. Вона не ходила до школи, не навчалася музики, день у день боролася за існування і співала, співала, співала...

Звертаю увагу, що від загибелі її врятував в 1935 році Луї Лепле, який став її хрещеним батьком, „татом Лепле". Саме він побачив у вуличній дівчинці великий талант, вивів її на сцену в своєму ресторані, він же дав Едіт нове прізвище, що стало її сценічним псевдонімом: Піаф, що означає „горобець".

У нової співачки Едіт Піаф почав складуватися репертуар і стиль, прийшов перший успіх. Але судьба вже готувала удар: „тато Лепле" був вбитий. До цього вбивства газети приплели ім'я Піаф, здавалося, що репутація її назавжди зламана, -місце роботи втрачене, шанувальники відвернулися.

Відродженню співачки до слави допоміг Раймон Ассо - автор текстів для пісень, людина з гарною освітою і дуже розумна. Раймон навчив Едіт писати і читати, навчав гарним манерам, як поводитися, як одягатися, подавати себе. Він же створював тексти для нового репертуару Піаф, знайшов для неї прекрасного композитора — Маргеріт Моно.

Перший же концерт на сцені уславленого паризького мюзікхолла зробив Едіт столичною знаменитістю. Про співачку заговорив увесь Париж, потім - світ. Коли ця маленька негарна жінка в простій чорній сукні виходила на сцену, відбувалося диво: з першими звуками оркестру вона перетворювалася на красуню, драматичну, а інколи навіть трагічну актрису. Вона співала про самотність, про нерозділене кохання, про людей, покалічених долею, але нескорених. Почуття її були справжні, не фальшиві. Її духовна енергія, сила емоцій і пристрастей передавалася слухачам. Едіт Піаф стала зіркою естради першої величини.

Звертаю увагу учнів на те, що шлях її до зірок був складний і тернистий. Усе життя їй дорікали низьким походженням. Однак вона любила людей, для яких співала, і вони, відчували це, обожнювали актрису, пробачаючи їй усе - від

скандального минулого до невваженої поведінки і марнотратства. Гонорари гастролуючої зірки сягали 1 мільйона 250 тисяч франків за один виступ! Проте гроші, що швидко пливли до неї, так само швидко танули, адже матеріальний бік не мав для неї пріоритетної ваги. Слабке з дитинства здоров'я Едіт підточували життєві потрясіння. Найтяжчим з них стала трагічна загибель у авіакатастрофі її коханого -Марселя Сердана, уславленого чемпіона Франції з боксу. Піаф була на межі самогубства. Безнадійно хвора, „підбадьорюючи" себе морфієм, вона продовжувала гастролувати, підписувати довгострокові контракти і ... створювати маленькі шедеври - пісні-сповіді. „Я любила незнайомих людей - мою публіку, для якої бажала померти на сцені разом з останньою своєю піснею", - згадувала співачка в автобіографічних споминах. Одухотвореність і дикість, величність і невгамовність, людяність і нерозсудливість, експресія і безвілля, сила почуттів і схильність до начебто солодких життєвих примар співіснували у цій неординарній жінці.

Славетна співачка-шансонє, актриса мюзик-холу, драматичного театру і кіно так і не навчилася грати на фортепіано, навіть не опанувала нотної грамоти. Проте від народження доля подарувала їй абсолютний музичний слух. Створюючи свої пісні, вона одним пальцем підбирала на піаніно мелодії. Вона не мала освіти і до кінця життя писала з помилками, але її вроджені музичні здібності допомагали відчувати в оркестрі фальшиві ноти, які пропускав навіть диригент. У мистецтві співу Едіт Піаф була неповторною.

У 1963 р. обірвалася остання пісня... Уявіть собі, що відомий поет Жан Кокто, який залишався вірним другом Едіт упродовж усього життя, не витримав її смерті й помер через кілька годин.

Узагальнюю, що чарівна пташка Франції залишилася в пам'яті нащадків не сіреним „горобчиком", а прекрасним соловейком. Багато співаків заздрили їй карколомній кар'єрі і багатству, намагалися копіювати тембр її голосу, наслідувати манеру поведінки, виконавський стиль, але, за словами Едіт, вони не змогли „стати самими собою". Вона вийшла з народу: пісні Едіт Піаф продовжують жити, їх співають і слухають не тільки французи, а й усі, хто любить естрадну музику, шукає в ній не лише легку розвагу, а й справжні мистецькі глибини, вічні художні цінності.

4. Закріплення нового матеріалу (15 хв.)

Методом бесіди перевіряю рівень засвоєння учнями теоретичного матеріалу. Ставлю питання:

- Що таке музичний імпресіонізм?
- Які особливості імпресіонізму в музиці?
- Які риси творчості композитора К. Дебюссі визначили новий напрям у музиці?
- Які події життя вплинули на творчість Дебюссі?
- В творах якого композитора імпресіонізм отримав перше втілення?
- Які найвідоміші твори композитора?
- Які події життя і риси характеру Едіт Піаф вплинули на формування її таланту як співачки, актриси?
- Пропоную прослухати пісню у виконанні Едіт Піаф (3-7 хв.) і охарактеризувати особливості її голосу, манери співу.

5. Підведення підсумків (3 хв.)

При підведенні підсумків оцінюю правильність та обсяг усних відповідей учнів, повідомляю оцінки, аналізую допущені у відповідях помилки. Характеризую активність окремих учнів при заповненні таблиці, роблю зауваження пасивним і недисциплінованим учням.

6. Домашнє завдання (2 хв.)

Вивчити теми „Імпресіонізм в музиці. Едіт Піаф - естрадна співачка, майстер французької реалістичної пісні" на стор 74-77 підручника авторів Н.Є. Миро польської, Е. Белкіної, Л. Масол, О. Оніщенко „Художня культура світу".

Записую домашнє завдання на дошці, учні в щоденники. Перевіряю, чи записали учні домашнє завдання.

Урок закінчено. До побачення.

ПЛАН-КОНСПЕКТ УРОКУ

Тема: "Імпресіонізм у живописі і скульптурі"

Мета: *дидактична* - формувати знання про творчість скульптора-імпресіоніста Огюста Родена та композитора Клода Дебюссі, уміння здійснювати аналіз відомих творів митця, характеризувати їх роль і визначати місце у світовій культурі.

розвиваюча - розвивати аналітичне мислення, уважність, пізнавальні здібності.

виховна - виховувати естетичні почуття, гуманістичне ставлення до людини, почуття прекрасного, здатність цінувати кожную мить людського життя,

його неповторність.

Методи: бесіда, пояснення, ілюстрація, самостійна робота, зацікавлення, аналіз, пошук, спостереження, узагальнення, синтез.

Наочні та дидактичні матеріали: репродукції картин: О. Ренуара „Портрет актриси Жанни Самарі“, „Дівчина з віялом“, К. Пісарро „Бульвар Монмартр вночі“, „Бульвар Монмартр зимовим ранком“, Едуарда Мане „Бар у Фолі-Бержер“, скульптури О. Родена „Поцілунок“.

Тип уроку: лабораторна робота.

Клас: 10.

Час: 45 хв.

ХІД УРОКУ

1. Організаційний момент (2 хв.).

Заходжу в клас, вітаюся з учнями, перевіряю присутніх. Звертаю увагу на готовність учнів до уроку, чи витерта дошка, чи є крейда. Перевіряю наочні та дидактичні матеріали. Всі учні розділяються на групи по 5 чоловік для колективної роботи (всього 6 груп).

2. Актуалізація опорних знань (4 хв.).

Звертаюся до учнів із нагадуванням, що на попередньому уроці ми вивчали тему "Імпресіонізм - напрям у мистецтві останньої третини ХІХ -поч. ХХ ст.". Акцентую увагу на тому, що на попередньому уроці було розглянуто питання щодо історії виникнення імпресіонізму як течії в образотворчому мистецтві ХІХ століття, основних секретів художнього методу імпресіоністів, а також ми ознайомилися з художниками та скульпторами - імпресіоністами та їх творами.

Роздаю учням по групам репродукції:

картин: -1 групі: О. Ренуара „Портрет актриси Жанни Самарі“;

- 2 групі: О. Ренуара „Дівчина з віялом“;

- 3 групі: К. Пісарро „Бульвар Монмартр зимовим ранком“;

- 4 групі: Едуарда Мане „Бар у Фолі-Бержер“;

- 5 групі: К. Пісарро „Бульвар Монмартр вночі“;

скульптури:

- 6 групі: О.Родена „Поцілунок“.

Наголошую, що дома учні повинні були підібрати теоретичний матеріал до лабораторної роботи, яку ми будемо сьогодні виконувати.

3. Мотивація пізнавальної діяльності учнів (8 хв.)

У цій частині уроку повідомляю тему лабораторної роботи, а також мету

роботи, які записую на дошці. Пропоную учням записати у зошиті:

Лабораторна робота № 1

Тема: Імпресіонізм у живописі і скульптурі.

Мотивую діяльність учнів тим, що повідомляю яких знань та умінь вони набудуть на уроці. На уроці у вас буде сформовано уміння здійснювати самостійний пошук фактів, самостійний аналіз відомих творів митців, характеризувати їх роль і визначати місце у світовій культурі, робити висновки. Ми будемо розвивати аналітичне мислення, уважність, пізнавальні здібності.

Пропоную учням записати у зошити:

Мета: Проаналізувати твори та виявити особливості художньої манери митця, його філософську думку.

Обладнання та матеріали: репродукції відомих робіт імпресіоністів, критична література, навчальний посібник.

Методи навчання: пошук, спостереження, узагальнення, аналіз, синтез, ілюстрація.

Хід роботи

1. Ознайомитись з критичними статтями з даної теми.
2. Проаналізувати думку автора.
3. Уважно подивитись репродукцію, визначити основну філософську думку, проаналізувати особливості художнього методу імпресіоністів.

Завдання:

1. Назвати автора роботи, рік створення, матеріал, стиль, художні засоби.
2. Описати техніку імпресіонізму та виявити особливості техніки, художнього методу митця.
3. Зробити висновок.

На дошці висить схема аналізу художнього твору.

4. Самостійна робота учнів (30 хв.)

Учні виконують лабораторну роботу, користуючись літературою, схемою аналізу художнього твору, а я провожу інструктаж, стежу за самостійною роботою учнів, відповідаю на питання. Підмічаю, хто в якій групі лідер. Хто добре підготувався вдома, тому легше виконувати роботу.

5. Підведення підсумків (1 хв.)

Із дзвінком збираю зошити. Характеризую активність окремих учнів при виконанні роботи, роблю зауваження пасивним і недисциплінованим учням.

ІЛЮСТРАЦІЇ ДО УРОКІВ

1. Клод Моне Тераса у Сент-Адрессе. 1866
2. Огюст Ренуар. Дівчина з віялом. 1881
3. Огюст Ренуар. Портрет актриси Жанни Самарі. 1877
4. Каміль Пісарро. Бульвар Монмартр зимовим ранком. 1897
5. Едуард Мане. Жінка з папугою. 1866
6. Едуард Мане. Бар у Фолі-Бержер.
7. Огюст Роден. Громадяни Кале. 1884-1886
8. Огюст Роден. Поцілунок. 1886
9. Огюст Роден. Три тіні. 1880
10. Огюст Роден. Бальзак. 1897
11. Огюст Роден. Ворота пекла. 1880-1917
12. Фото співачки Едіт Піаф

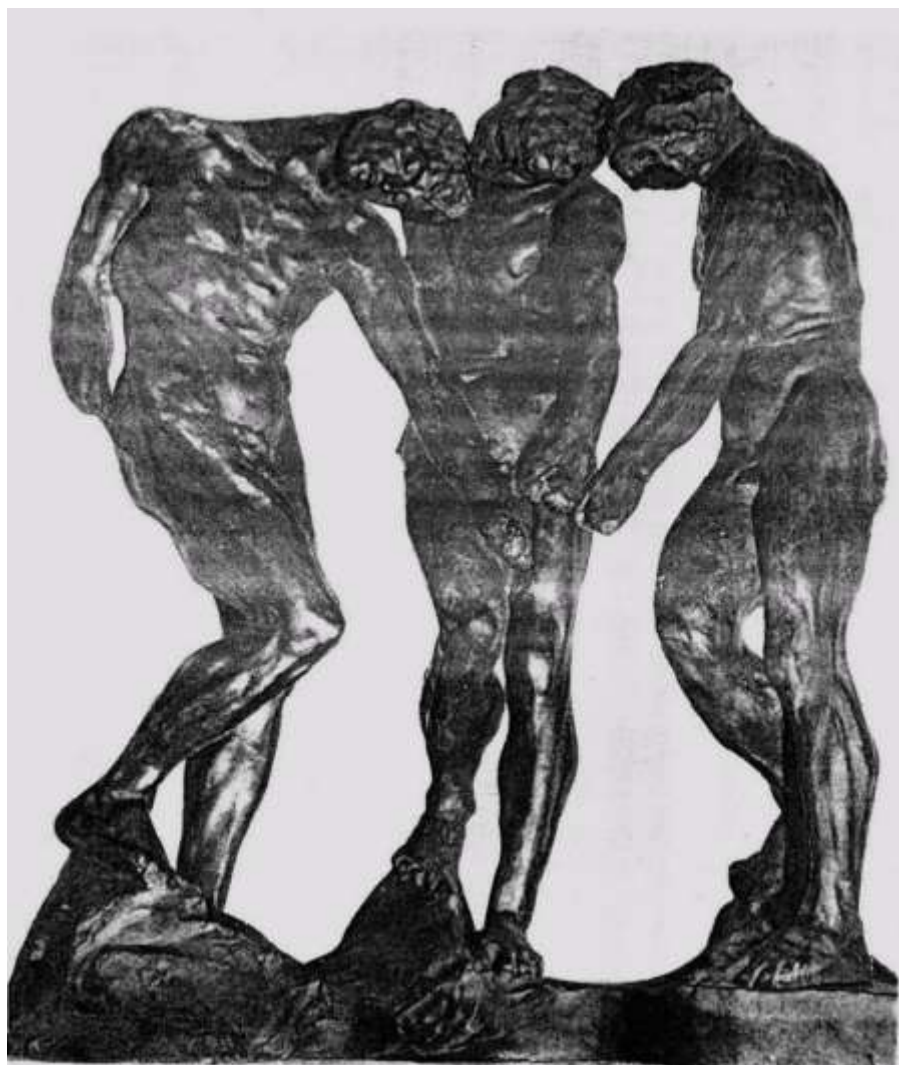

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Асєєв Ю.С. Шедеври світової архітектури. – К.: Рад. школа, 1982. – 87 с., іл. - (Бібл. серія). – С.28-29.
2. Гриненко Г.В. Хрестоматія по історії мирової культури: Учеб. пос. для вузов. – М.: ЮРАИТ, 1999. – 669 с. – С. 130-164.
3. Історія світової культури. Культурні регіони: Навч. посібник / Керівник авт. колективу Л.Т.Левчук. – 3-є вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2000. – 520с. – С.138-181.
4. Основи художньої культури. Ч.1: Теорія та історія світової художньої культури: Навч. посібник для вищ. навч. закладів / За ред. В.О. Лозового, Л.В.Анучиної. - 2-е вид., стереотип. – Х.: Основа, 1999. – 320с. – С.70-81.
5. Чабан Н.І. Розробки уроків з художньої культури: Методичні рекомендації до проведення занять у школі. – Херсон, 2003. – 38с.
6. Энциклопедия для детей. Т. 7. Искусство. Ч.1. – 2-е изд., испр. / Глав. ред. М.Д.Аксенова. – М.: Аванта⁺, 2001. – 688с.: ил. – С.586-605.

Підписано до друку 15.04.05. формат 60×84/16
Папір офсетний. Друк цифровий. Гарнітура Times New Roman
Умовн. друк. арк. 1,9. Наклад 100

Друк здійснено з оригінал-макету
У Південноукраїнському регіональному інституті післядипломної освіти
педагогічних кадрів

73034
м. Херсон
вул. Покришева, 41
тел. (0552) 54-02-00